

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้รายได้จากการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเป็นแหล่งเงินตราต่างประเทศที่สำคัญของประเทศ นอกจากนี้นักท่องเที่ยวชาวไทยเองก็เริ่มให้ความสนใจต่อการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน จากสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวตั้งแต่ปี 2546 เป็นต้นมา มีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.03 นักท่องเที่ยวชาวไทยเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.43 มีรายได้จากตลาดนักท่องเที่ยวต่างประเทศในปี 2550 สูงถึง 547,782 ล้านบาท และจากกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยสูงถึง 380,417.10 ล้านบาท (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2550)

ในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น ปัจจุบันทั่วโลกได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable development) โดยเฉพาะถ้าเป็นการท่องเที่ยวก็จะมุ่งเน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์ (Uniqueness) ตลอดไป อีกทั้งการให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมซึ่งเป็นที่ยอมรับในหลายประเทศที่มุ่งเน้นให้การท่องเที่ยวเป็นไปอย่างยั่งยืน ซึ่งก็คือการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เรียกกันว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) โดยเกิดจากแนวโน้มสองประการที่มาบรรจบกัน คือ แนวโน้มเกี่ยวกับการตื่นตัวด้านการอนุรักษ์ และการเปลี่ยนแปลงเรื่องอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแบบผจญภัยหรือเข้าไปมีส่วนร่วม และสัมผัสกับธรรมชาติมากขึ้น (ดร.ชนันท์ เอ็มพันธ์ และสุรเชษฐ ชาญธูมาส, 2539, หน้า 6) และในปัจจุบันกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีมากขึ้นทำให้มีการกล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากขึ้น

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมุ่งให้เกิดการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว และทรัพยากรต่าง ๆ โดยเฉพาะระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation Tourism) ที่สามารถพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539, หน้า 59)

ตามที่ระบุไว้ในเว็บไซต์ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชนั้น อุทยานแห่งชาติ คือ พื้นที่ประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญทางนิเวศวิทยา ซึ่งมีความสวยงามที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ไม่ว่าจะเป็นทัศนียภาพอันงดงาม น้ำตก ถ้ำ ภูเขา หรือดอกไม้ และสัตว์นานาชนิดที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง อุทยานแห่งชาติของประเทศไทยถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายมากมายสำหรับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้แล้วยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์ป่าที่มีคุณค่าในเชิงวิทยาศาสตร์ ทั้งเศรษฐกิจและเชิงนิเวศวิทยา อุทยานแห่งชาติของไทยส่วนใหญ่ถือว่าเป็นแหล่งสำคัญ ทั้งความสวยงามทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ภูมิประเทศ หรือภูมิศาสตร์ของอุทยานแห่งชาตินี้เป็นที่ประจักษ์ต่อทั้งผู้มาเยือนจากในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งสิ่งที่ปรากฏในสายตาของนักท่องเที่ยวนี้ เป็นคำอธิบายในตัวเองได้เป็นอย่างดี หากพิจารณาอุทยานแห่งชาติในแง่ของการเป็นพื้นที่อนุรักษ์แล้ว ถือว่ามีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการรักษาเสถียรภาพเชิงนิเวศวิทยาและการอนุรักษ์ในความหลากหลายด้านชีวภาพ พื้นที่อนุรักษ์เหล่านี้ยังเป็นสถานที่ที่พิเศษสุดสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจ และเป็นแหล่งความรู้ทางการศึกษาอีกด้วย ปัจจุบันนี้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้จัดตั้งอุทยานแห่งชาติไปแล้วทั้งสิ้น 103 แห่ง พื้นที่ประมาณ 32.93 ล้านไร่ และเตรียมการประกาศจัดตั้งเพิ่มเติมอีก 45 แห่ง พื้นที่ประมาณ 12.97 ล้านไร่ รวมเป็น 148 แห่ง พื้นที่ประมาณ 45.90 ล้านไร่ (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2550) ดังนั้น อุทยานแห่งชาติจึงจัดว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาเที่ยวชมธรรมชาติได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ เนื่องมาจากปัจจัยและเงื่อนไขทางอุปทานหลาย ๆ อย่างที่อำนวยความสะดวกให้การท่องเที่ยวเป็นไปได้ กล่าวคือ อุทยานแห่งชาติเป็นแหล่งธรรมชาติที่มีสิ่งดึงดูดใจให้เข้ามาเที่ยวชมและศึกษาหาความรู้ นักท่องเที่ยวสามารถได้รับทั้งความรู้และความเพลิดเพลินไปพร้อม ๆ กัน

อุทยานแห่งชาติภูผายล เป็นอุทยานแห่งชาติที่ได้รับการประกาศในราชกิจจานุเบกษา มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 จัดตั้งขึ้นเนื่องจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นับเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 57 ของประเทศไทย สภาพพื้นที่มีความหลากหลายของป่าไม้และธรรมชาติที่ยังบริสุทธิ์ มีขนาดพื้นที่คุ้มครอง 517,850 ไร่ ประกอบไปด้วยสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายแห่งที่สำคัญ คือ อ่างเก็บน้ำห้วยหวด น้ำตกค้ำน้ำสร้าง ภูก่อ ภูผายล หรือ ถ้ำผาลาย น้ำตกแก่งโพธิ์ น้ำตกห้วยเลา ถ้ำพระด่านแร้ง ผาพญาเต่างอย ลานดุสิตา ถ้ำม่วง และถ้ำพระเวส นอกจากนี้ ผืนป่าของอุทยานแห่งชาติภูผายลยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยที่สำคัญของสัตว์ป่าหลายชนิด เช่น เก้ง หมูป่า กระต่าย ค้างคาว กระรอก เขี้ยว นกเป็ดน้ำ นกนางแอ่น นกจาบคา ตะกวด และงูชนิดต่าง ๆ เป็นต้น และจากการที่อุทยานแห่งชาติภูผายลมีความ

หลากหลายทางชีวภาพและมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเป็นแหล่งรวมของพรรณไม้ สัตว์ป่านานาชนิด รวมทั้งมีทัศนียภาพที่สวยงามตามธรรมชาติหลากหลายเหมาะแก่การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามนโยบายของกรมป่าไม้ที่สนับสนุนให้อุทยานแห่งชาติทุกแห่งดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบต่าง ๆ ตามสภาพพื้นที่ (กรมป่าไม้, 2542, หน้า 15) แต่การดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหากมีการจัดการที่ไม่เหมาะสมและดำเนินการตามแนวทางที่ไม่ถูกต้องแล้วจะทำให้เกิดความเสียหายต่อระบบนิเวศ ดังนั้น จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษานาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติภูผายล ด้วยการนำหลักการและแนวทางการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติมาประยุกต์เข้ากับแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หลักการและกลยุทธ์การจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศผสมผสานกับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาอุทยานแห่งชาติภูผายลให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางดำเนินการกับอุทยานแห่งชาติอื่น เพื่อให้สามารถบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติให้เหมาะสม อันจะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติภูผายล จังหวัดสกลนคร
2. เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติภูผายลให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. เพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติภูผายล

ความสำคัญของการวิจัย

1. นำผลการวิจัยไปพัฒนา ส่งเสริม และกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรวมทั้งพัฒนาอุทยานแห่งชาติภูผายลให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. นำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อุทยานแห่งชาติอื่น ๆ ที่มีศักยภาพและข้อจำกัดคล้ายคลึงกัน

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

เขตพื้นที่ในการวิจัย คือ อุทยานแห่งชาติภูผายล ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลจันทร์เพ็ญ อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติภูผายล
2. ภาครัฐ และภาคเอกชน ประกอบด้วย
 - 2.1 เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติภูผายล
 - 2.2 องค์การบริหารส่วนตำบลจันทร์เพ็ญ คือ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลจันทร์เพ็ญ
 - 2.3 องค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร คือ นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร
 - 2.4 ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดสกลนคร คือ ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดสกลนคร
 - 2.5 ผู้ประกอบการกั้จนำเที่ยวที่นำนักท่องเที่ยวเดินทางไปยังจังหวัดสกลนครและใกล้เคียง
3. ประชาชนในท้องถิ่น เลือกศึกษาเฉพาะหมู่บ้านในตำบลจันทร์เพ็ญ อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร

กลุ่มตัวอย่าง คือ

1. นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติภูผายล จำนวน 128 คน
2. ภาครัฐ และภาคเอกชน จำนวน 7 คน ประกอบด้วย
 - 2.1 เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติภูผายล จำนวน 2 คน คือ หัวหน้าอุทยานแห่งชาติภูผายลและหัวหน้าศูนย์บริการนักท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูผายล
 - 2.2 องค์การบริหารส่วนตำบลจันทร์เพ็ญ คือ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลจันทร์เพ็ญ
 - 2.3 องค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร คือ นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร
 - 2.4 ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดสกลนคร คือ ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดสกลนคร

2.5 ผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยวที่นำนักท่องเที่ยวเดินทางไปยังจังหวัดสกลนครและ
ใกล้เคียง จำนวน 2 คน

3. ประชาชนในท้องถิ่น เลือกศึกษาเฉพาะหมู่บ้านในตำบลจันทร์เพ็ญ อำเภอต่างอย
จังหวัดสกลนคร จำนวน 8 หมู่บ้าน จำนวน 265 คน

ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ซึ่งประกอบด้วย นักท่องเที่ยว ภาครัฐ/ภาคเอกชน
และประชาชนในท้องถิ่นนั้น รวมเรียกว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม (Respondents)

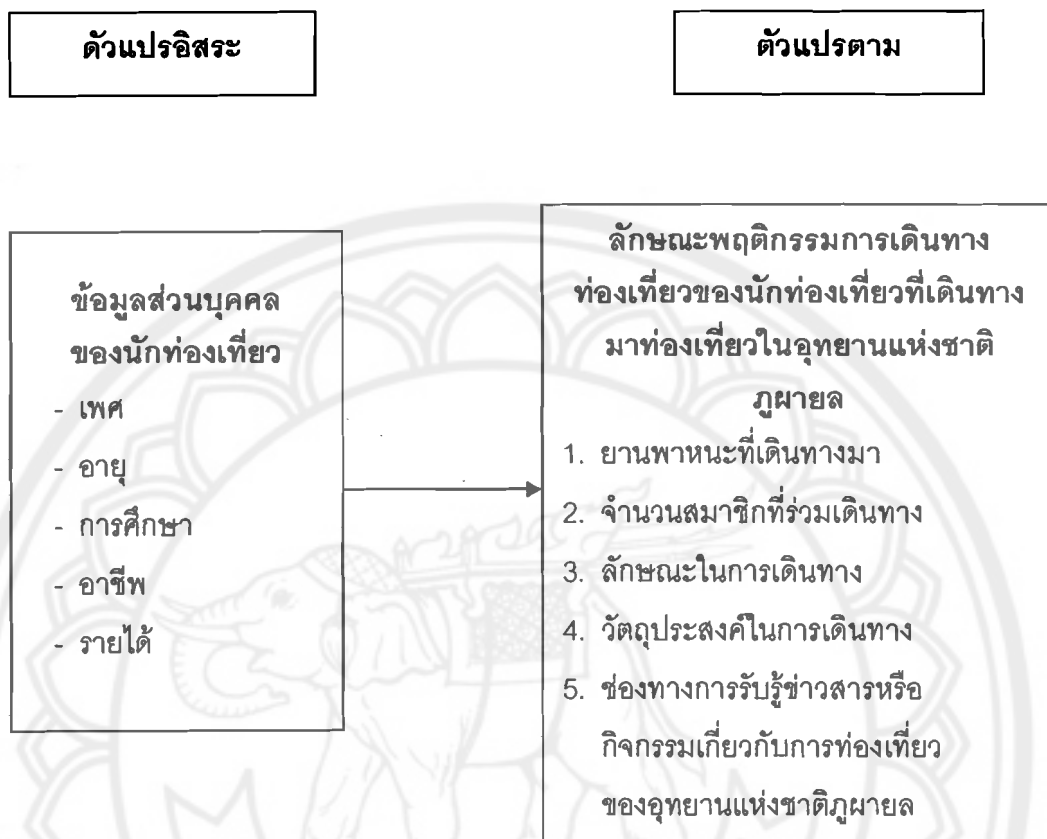
ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยศึกษาหาแนวทาง
ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติภูผายล ตามกลยุทธ์การจัดการพัฒนาการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 6 ด้าน คือ ด้านการจัดการทรัพยากรการ
ท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ด้านการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน
ด้านการส่งเสริมการตลาดและการนำเที่ยว ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบริการ และ
ด้านการส่งเสริมการลงทุน

ขอบเขตด้านเวลา

เวลาที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล
เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2551 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2552 ใช้ระยะเวลาในการศึกษาทั้งสิ้น
ประมาณ 3 เดือน

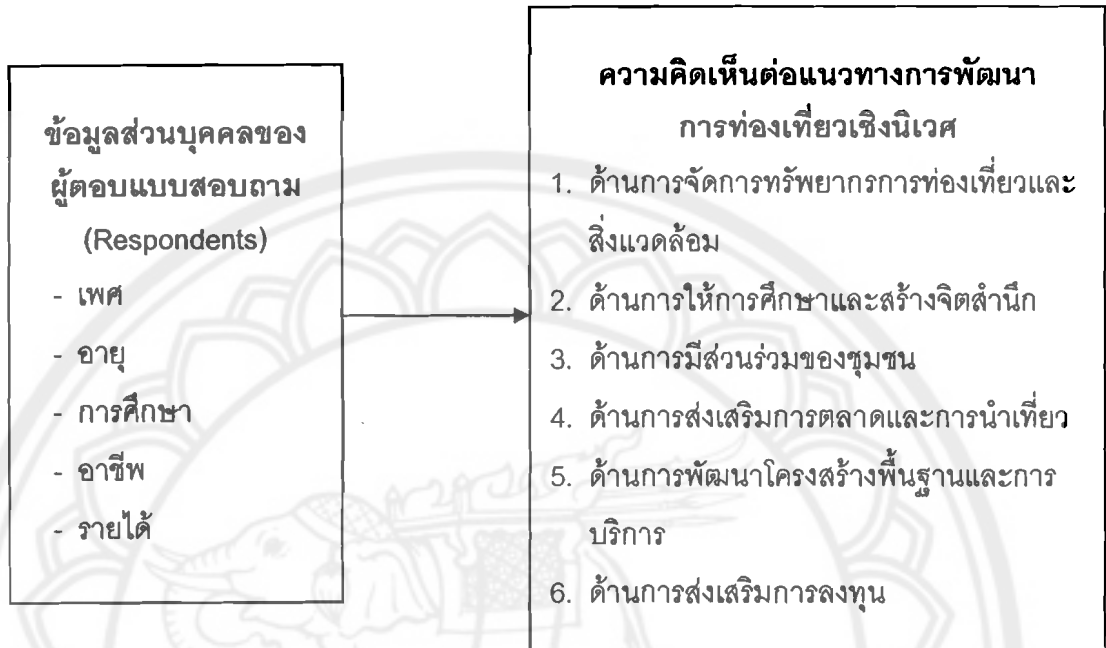
กรอบแนวคิดของการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัยกรอบที่ 1

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ภาพ 2 กรอบแนวคิดของการวิจัยรอบที่ 2

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **แนวทางการพัฒนา** หมายถึง กลยุทธ์หรือนโยบายที่จะเป็นแผนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติภูผายลตามนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและกลยุทธ์การจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 6 ด้าน คือ ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ด้านการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการส่งเสริมการตลาดและการนำเที่ยว ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบริการ และด้านการส่งเสริมการลงทุน

2. **ลักษณะพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยว** หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติภูผายลที่ประกอบด้วย ยานพาหนะที่เดินทางมา จำนวนสมาชิกที่ร่วมเดินทาง ลักษณะในการเดินทางวัตถุประสงค์ในการเดินทาง และช่องทางการรับรู้ข่าวสารหรือกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติภูผายล

3. **การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ** หมายถึง กระบวนการดำเนินการอย่างเป็นระบบในการป้องกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติ โดยอาศัยบุคลากรงบประมาณ อุปกรณ์ที่มีอยู่ และการประสานงาน เพื่อให้อุทยานแห่งชาติเป็นแหล่งที่สามารถอำนวยความสะดวกสูงสุด ทั้งในด้านการอนุรักษ์ การศึกษาค้นคว้าวิจัย และการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจของประชาชน โดยมีแผนการจัดการและนโยบายเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จ

4. **นักท่องเที่ยว** หมายถึง นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติภูผายลทั้งประเภทเดินทางมาท่องเที่ยวแบบพักรแรมและไม่พักรแรม

5. **ผู้ตอบแบบสอบถาม** หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถาม (Respondents) ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งประกอบด้วย

1. นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติภูผายล
2. ภาครัฐ และภาคเอกชน คือ หัวหน้าอุทยานแห่งชาติภูผายล หัวหน้าศูนย์บริการนักท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูผายล นายกองค้การบริหารส่วนตำบลจันทร์เพ็ญ นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดสกลนคร และผู้ประกอบการจูงนำเที่ยวที่นำนักท่องเที่ยวเดินทางไปยังจังหวัดสกลนครและใกล้เคียง

3. ประชาชนในท้องถิ่น

สมมุติฐานของการวิจัย

1. ข้อมูลส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยว ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้มีความสัมพันธ์กับลักษณะพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติภูผายล จังหวัดสกลนคร
2. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติภูผายลแตกต่างกัน

